

ձախարհագրական և գործում—Նորէլ, Բալասանեան, Մակ Գարսէյ, Բենիկէնդօրֆ և Հէյզարթ—ընդամենը 12—15 վիշկա: Նորէլի երկու ֆոնտանը, որը տալիս է 8,000—10,000 պուզ նաւթ, մեծ աղմուկ հանց և դա էր պատճառը, որ բոլորի հողաբաժինները գնեցին: Շատերը սպասում են Բալասանեանի ֆոնտանին, որ մինչև 6—7 օրը յայտնի կը լինի: Եթէ ֆոնտանը լինի, այն ժամանակ տասնեակ վիշկաներ կը գնեն:

Փոնտանը խիում է 1902 թվից, իսկ հողը բացառապէս կաւ է, որը և հեղուկութեամբ բանդիւմ է: Բալասանու և Բենիկէնդի հողի տեսակներն ու յատկութիւնը տարբեր են:

Մակ Գարսէյ անգլիական ընկերութիւնը բերել է տուել մի բաւական հետաքրքիր բանդիւմ մեքենայ, որը հնարել է լեհացի երիտասարդ ինժեներ Վոյսիկին, որը, պէտքէ խոստովանելի, ամենավերջին գիւտը պիտի լինի և կոչվում է Տարան: Այդ մեքենան ջրով է քանդում հողը և օրեկան կարելի է 10 սաժէն քանդել և ամեն մի օրպէս անում է 900 հարուած: Իսկ Բագուի ամենալաւ ստանօկը գրնում է 2 սաժէն և անում է 50 հարուած: Յիշեալ մեքենան մի առաւելութիւն ևս ունի, որ երբեք քանդելու ժամանակ չէ թեքվում:

Տարանը մեծ յեղափոխութիւն պիտի գցէ նաւթահանքերում և գարմանալին այն է, որ բացի բալթայից (ДОСТО) ուրիշ գործիքի կարելի չէ գտնուի: Ուրեմն և կանաչեղանան բոլոր փոքրիկ գործիքները՝ սկսած շտանդաններից, վերջացնելով բոլորով: Տարանը արժէ 30,000 ռուբլի: Նորէլի ֆերման ձիաբար է անցկացնում երկու հողաբաժինների և կայարանի մէջ, որ բաւական յարմարութիւն կը լինի ծառայողների համար:

Բենիկէնդ ունի մի մեծ պակասութիւն—դա մարիարան է, որ խանդարում է գործին: Բաւական է, որ ասեմ մի առողջ մարդ չէ գտնուի:

Ազադան մեծ խոստումներ է անում:

Լ. Տէր-Ղազարեան

ՆԱՄԱԿ ԱՍՆԱԲԱԿԻՑ

Օգոստոսի 9-ին

Մեզ յայտ է եկաւ ներքին գործերի նախարարութեան առանձին յանձնարարութեամբ ուղարկված գաղտնի խորհրդակցական բժ. Անրէպլի, որի հեղինակաւոր կարգիքը մեծ նշանակութիւն ունի խօսքայի տարածվելու վերաբերմամբ Անդր-Կասպեան երկրում:

Ասխաբաղը նա գտաւ առողջապահութեան տեսակէտից միանգամայն բաւարար. հիւանդանոցները և զօրանոցները իրանց օրինակելի մարքութեամբ արժանացան պ. Անրէպլի հաւանութեան: Եւ իրօք, մեր քաղաքը ունի բոլոր յարմարութիւնները զիմադրելու խօսքային և եթէ նա մուտք գործելու լինի, աւելի քան հաւանական է, որ այնքան էլ լայն ծածուկ չը ստանայ, ինչպիսին սպասում է, զիցուք, Բագուի պէս բազմամարդ քաղաքին, որտեղ շատ երկարականի և չորայրականի տրեւեր համարեա առանց բազի են, ուր բազմաթիւ ընտանիքներ ապրում են միմեանց կից առանց առողջ օդի ու արեւի, լոյսից միանգամայն զուրկ: Իրերի մի այսպիսի դրութեան մէջ պէս-պէս հիւանդութիւնները միշտ անպակաս կը լինեն:

Այլ է Ասխաբաղը, որը նոր քաղաք լինելով, ժամանակի պահանջի համեմատ այդ կողմից բաւական յարմարութիւններ ունի: Փողոցները շինված են լայն, հրապարակները և տները բակերը ընդարձակ և այս բոլորի վրա եթէ աւելացնենք գնեցելով Կուրօպատկինի կառավարչապետութեան ժամանակ և նրա անխնայ աշխատասիրութեամբ փողոցների երկու կողմերում տնկած բուսականութիւնը, այն ժամանակ հասկանալի կը լինի, որ սանիտարական յանձնաժողովից քաղաքի մարքութեան վերաբերեալ մի առանձին զոհաբերութիւն չէ պահանջվում:

Չը նայած այն հանգամանքին, որ Մէշէքից այսօր ստացված տեղեկութիւնները խօսքայի մասին փոքր ի շատէ հանգստացուցիչ են, ինչպէս այդ վկայում են տեղային թերթերը, այնու ամենայնիւ պիտի հետեւի այն առածին, թէ «ձեռքի երկաթը քանի նա տար է»:

Մեր ժողովուրդը մի առանձին երկիւղ է կրում խօսքայից, որը, ի հարկէ, վատ նշան է, երկիւղից առաջ կը գան նաև այլ հիւանդութիւններ. ամենքին յայտնի է, որ խօսքայի բուժելի հիւանդութիւն է, ուստի այդ դէպքում, ընդհանրապէս, պիտի աշխատել սանատարիստ գտնելի և նրա առաջն առնելու համար չը խնայել հարկաւոր միջոցները:

Այդ կողմից մեծ պարտականութիւն կայ մեր բանաստեղծները վրա, որոնք ժողովրդի հետ շփումն ունենալու յարմարութիւնն ունեն. նրանք թէ մասնաւոր շրջաններում և թէ եկեղեցու բնակից քաղաքների ժամանակ պիտի յոյս ներշնչեն ժողովրդին, իսկ աւելի ձեռնհասները բացատրեն խօսքայի նշանակութիւնը և նրա դէմ կուեցու միջոցները:

Թէոդ. Ղազարեան

ՆԱՄԱԿ ԽՐԱԳԻՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 11 օգոստոսի

«Մշակ»-ի № 171-ում «Մամուլ» վերնագրով բաժնի մէջ ապրիլ է, որ իբր թէ ես գրել եմ, թէ Ս. Բ.-ի արած «Մակար Չուբրա»-ի «Թարգմանութիւնը... ուղղակի մի անօրմայ գանգի անմիտ ցնդաբանութեան տպաւորութիւն է թողնում», և ապա աւելացրել է, որ «Թարգմանիչը անօրմայ գանգ ունի»: Ես ամենեւին չեմ էլ ցանկացել համոզել որ և է մէկին, որ «Մակար Չուբրա»-ի «Թարգմանիչը անօրմայ գանգ ունի» ոչ միայն գեղեցիկ չէ «Թարգմանիչը», այլ ուղղակի մի անօրմայ գանգի անմիտ ցնդաբանութեան տպաւորութիւն է թողնում: Կարծեմ պարզ է, որ իմ այդ խօսքերը վերաբերում են վատ «Թարգմանիչ» գրութեան և ոչ «Թարգմանիչ» գրվածքին իր վատ «Թարգմանութեան» շնորհիւ այդպիսի տպաւորութիւն է առնում, իսկ «Թարգմանիչ» ուղեղն ինչ առնչութիւն ունի նրա (այսինքն) «Թարգմանիչի» լեզու իմանալու կամ չիմանալու հետ:

«Մշակ»-ի առկա իմ բերած օրինակները կարող են «միայն» համոզել, որ «Թարգմանիչը» յիշած գրութեամբ զուտ է «Թարգմանիչ» այն ևս «տեղ առեց». չը դիտեմ, թէ ինչ պէտք է անել, որպէս զի ցոյց տայի, թէ ոչ թէ «տեղ առեց», այլ ամբողջ «Թարգմանութիւն» անպիտան է: Եթէ մեզ ամբողջ գրքովը ծայրէ ի ծայր պէտք է արտագրել, աւելի մեծ թուով ցիտատներ բերել չէի կարող, որովհետեւ տեղը և յօդուածի բնաւորութիւնը չէին ներում. իմ յօդուածը լոկ բեցնելով եմ:

Արշ. Աթայեան

ՆԵՐՖԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» հետեւալ համարը Աստուածածնի տօնի և նրա յարգող Մեծիդոցի օրվայ պատճառով լոյս կը տեսնէ չորեքշաբթի, օգոստոսի 18-ին:

Մօտ օտեոս Աստուածածնի մօտում Պարտեան է անցել Միւնիսթրի համարարանի պրօֆեսոր Մ. Ա. Հանը: Նա գնում է Հատուկ վրայով Մէշէք և Քօչան վերադառնալու այդ տեղերում խօսքայի դէմ ձեռք առնված միջոցները: Ներկայ օգոստոսի 7-ին պրօֆեսորը մեկնել է Ասխաբաղից, ունենալով իր հետ իբր «Թարգման» միւլա պարսկագէտ անձ—Համալի Մանգուլ անունով:

Այս ամառ մեր երկիրն այցելեցին զանազան եւրօպացիներ և նրանց թուում լրագրական թղթակիցներ: Անգլիական երկու լրագրի կողմից եկել էին նորերս երկու անձ, որոնցից մէկը Լոնդոնում հաստատված մի հայ Շիրազի ազգամուտն է: Նրանք այցելեցին Բագու, Թիֆլիս, Երևան Եւմիսթիւն և վերադարձան Անգլիա: Շիրազի յայտնի է իր մի քանի աշխատութիւններով վերաբերեալ Պարսկաստանին և նրա գրականութեան:

Թիֆլիսի նահանգապետ դատարանի նախագահ օգոստոսի 13-ին ծանուցեց Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական գործադիր յանձնաժողովին, որ ինքն դատարանի բաժանմունքների ընդհանուր ժողովին ներկայացրեց սանիտարական գործերը ըստ կարելիոյն արագ վճեղու հարցը և ընդհանուր ժողովը որոշեց հրամանագրել բոլոր հաշտարար դատարաններին, որ նրանք անյապա, հերթից դուրս, վճեն սանիտարական կանոնները խախտելու վերաբերեալ գործերը:

Թիֆլիսի քաղաքային սանիտարական գործադիր յանձնաժողովի վերջին նիստում քննվեց քաղաքային քիմիական լաբորատորիայի կառավարիչ Գ. Ալիբեգովի յայտարարութիւնն այն մասին, որ ջրանցքի ջրի քննութիւնները կատարելու ժամանակ, նա պարբերաբար նկատում էր, որ ջրի մէջ շատ կան օրգանական մնացորդներ: Քննելով այդ հարցը, յանձնաժողովը ընտրեց իր անդամներին, այն է սանիտարական տեսուչ բժ. Կ. Ստեփանեանից, Գ. Ալիբեգեանից, քաղաքային ինժեներ Ի. Կոնստանտինովից և Ս. Լիսիցեանից, և պարտաւորեցրեց, որ դա բացատրէ այդ երևոյթի պատճառը և հոգալ դրա առաջն առնելու միջոցները մասին:

Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը, ինչպէս հաղորդում է «Խ. Օճ.» լրագիրը, վճեց քաղաքի հաշուով պահել մի առանձին հաշտարար թիֆլիս քաղաքին վերաբերի անհոնները խախտելու գործերը ընդհանուր ժողովին: Մշակի» № 163-ում ներքին լուրերի բաժնում թղթակցութիւնը ցնցեց տեղիս ձեռնհաս մարդկանց անցնել խօսքից դէպի գործը: Սանիտարական—գործադիր յանձնաժողովը, որը սրանից համարեա մի ամիս է, որ կազմված էր, մինչև օրս իր գոյութիւնը ցոյց չէր տալիս, այժմ սկսել է շարժվել, այնպէս է տըները և հարկ եղածը պատուիրում:

ԿԱՐՄԻՑ մեզ գրում են. «Մամուլ» ազգու ձայնը մեծ ծառայութիւն է մատուցանում և ճշման քիչ ենք մենք օգտվում նրանից: «Մշակի» № 163-ում ներքին լուրերի բաժնում թղթակցութիւնը ցնցեց տեղիս ձեռնհաս մարդկանց անցնել խօսքից դէպի գործը: Սանիտարական—գործադիր յանձնաժողովը, որը սրանից համարեա մի ամիս է, որ կազմված էր, մինչև օրս իր գոյութիւնը ցոյց չէր տալիս, այժմ սկսել է շարժվել, այնպէս է տըները և հարկ եղածը պատուիրում:

ԵՐԵՎԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Շաբաթ, օգոստոսի 7-ին, Երևանից 7 վերստ հեռավորութեան վրա գտնվող Նորագաւթի կոչված գիւղում Տէր-Սիմեոնեանցների ընտանիքը, բաղկացած հինգ եղբայրներից, բոլորովին ապահովված, յայտնի էր իր հարստութեամբ և համեմատութեամբ: Եղբայրների մէջ վաղուց կար վէճ իրանց ունեցած կայքերի վերաբերեալ: Շաբաթ օրը առաւօտուն, երբ ամենից մեծը, Սիմեոնը, գնում էր իրանց սեփական անտառից փայտ կտրելու, պատահամբ գալիս է փոքր եղբայր Սահապուրը և տեսնում է, որ մեծ եղբայրը կտրել է անտառից մի քանի ծառեր: Նա հարցնում է «Ինչու ես կտրեց: Սկսվում է դաշտը և երեք հարուածով վայր է գցում Սահապուրին: Սպանվածը կը լինէր 22 տարեկան և այս տարի էր ամուսնացել: Նոյն օրը ընտում են սպանուել և երկու օր Ախապուրը գիւղում պահելուց յետոյ բերին Երևանի բանտը: Սպանուել ունի կին և հինգ փոքր երեխաներ:

ՄԱՆԳԻԼԻՍԻՑ մեզ գրում են. «Մամուլ» խում ու նրա շրջակայներում այս ամառ շատ անձեր են եկան: Ցուրտ ու անձրևային գարնան ու չափազանց անձրևային ամառայ շնորհիւ Մանգլիսի ու նրա շրջակայ գիւղերի ազգաբնակչութիւնը, որի ապրուստի աղբի ընկնող աղբիւրներից մինը մրգաբուծութիւնը է (այստեղի այգիներից ստացվում է կեռաս, մեծ մասամբ թթու, տանձ, խնձոր, ու դամբուլ. վերջինս մեծ քանակութեամբ), գիւղատնտեսութեան այդ ձևից այս տարի ոչինչ չէ ստացել ու չէ ստանալու: Ուստի հունձն այստեղ լաւ էր, իսկ հացինը միջակ:

ԿԱՐՄԻՑ մեզ գրում են. օգոստոսի 13-ից հետեւալ. «Անա երեք օր է, որ պարոն նահանգապետը, ոստիկանական կազմով, բժշկաներով այցելում է հիւանդանոցներ, բարձրասարաններ, մասվաճառի և հացթուխի և մըրգաւաճառների խանութները, արտաքինոցները, աչքի անցնելով նոյնպէս լցված հորերը: Հացթուխները սկսեցին կիսափակ և վատ հացի տեղ լաւ եփված և մաքուր հաց պատրաստել: Մասվաճառներն սկսեցին մաքրել տարիներով հոտած կեղտերը: Մըրգաւաճառներն այլ ևս չեն ծախում խաղի փշացած մրգեր: Իսկ հորերը արագաբար ակտիւան մեքենաներով դատարկվում են, բայց փոխանակ դիշերը—ցեղեկով, այնպէս որ ամբողջ փողոցը լցվել է բարձրահոտութեամբ: Ուրախութեամբ հաղորդելով այդ բոլորը, կը ցանկանային, որ ընդմիջ լինի այս ոգևորութիւնը և աշխատանքը կանգ չառնի: Թող խօսքայի ուրուականը չը լինի միայն մի ստիպող դէպի մաքրասիրութիւնը, այլ դա լինի մի պարտաւորութիւն գործի սկիզբ, որ անհրաժեշտ է ազգաբնակչութեան համար:

ԿԱՐՄԻՑ մեզ գրում են. օգոստոսի 13-ից հետեւալ. «Անա երեք օր է, որ պարոն նահանգապետը, ոստիկանական կազմով, բժշկաներով այցելում է հիւանդանոցներ, բարձրասարաններ, մասվաճառի և հացթուխի և մըրգաւաճառների խանութները, արտաքինոցները, աչքի անցնելով նոյնպէս լցված հորերը: Հացթուխները սկսեցին կիսափակ և վատ հացի տեղ լաւ եփված և մաքուր հաց պատրաստել: Մասվաճառներն սկսեցին մաքրել տարիներով հոտած կեղտերը: Մըրգաւաճառներն այլ ևս չեն ծախում խաղի փշացած մրգեր: Իսկ հորերը արագաբար ակտիւան մեքենաներով դատարկվում են, բայց փոխանակ դիշերը—ցեղեկով, այնպէս որ ամբողջ փողոցը լցվել է բարձրահոտութեամբ: Ուրախութեամբ հաղորդելով այդ բոլորը, կը ցանկանային, որ ընդմիջ լինի այս ոգևորութիւնը և աշխատանքը կանգ չառնի: Թող խօսքայի ուրուականը չը լինի միայն մի ստիպող դէպի մաքրասիրութիւնը, այլ դա լինի մի պարտաւորութիւն գործի սկիզբ, որ անհրաժեշտ է ազգաբնակչութեան համար:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՆ

ՊԵՏԵՐՍԲԱՐԻ ԴՈՒՐԵՂ

Ձիմասանի չեղոֆոքեան խախտում: Անցեալ կիրակի, օգոստոսի 1-ին, Պարիզի ուսաց դեսպանը ներկայացրեց ֆրանսիական արտաքին գործերի մինիստրին մի յայտագիր, բողոքելով այն բանի դէմ, որ հապոնացիները խախտեցին Ձիմաստանի չեղոֆոքեանը Ձի-

ֆուում: Ինչպէս «Matin» լրագիրը հաղորդում է, այդ յայտագիրը շատ խիտ լեզուով է կազմված. նրա մէջ մատնացոյց է արված այն, որ հապոնացիների վարմունքը Ձիֆուում աւազակութեան բնաւորութիւն է կրում և հակասում է պատերազմի այն բոլոր պահանջներին, որ մշակել է միջազգային իրաւունքը և որը համապատասխանում է քաղաքակրթված ժողովրդների բարոյական ոգուն: Ռուսաց դեսպանը խնդրել է ֆրանսիական կառավարութեան պատուիրել Տօկիօի ֆրանսիական դեսպան Արմէնին հապոնական կառավարութեան արտաքայտել Ռուսաստանի սաստիկ բողոքը, որը և կատարվել է երկուշաբթի, այսինքն ճիշտ հետեւալ օրը: Այդ յայտագրի պատճէնը բացի դրանից ուղարկվեց բոլոր երկրների կառավարութիւններին և այդպիսով բոլոր պետութիւնները պաշտօնապէս տեղեկութիւն ստացան «Բեռլինի»-ի վերաբերմամբ գոյութիւն ունեցող ինչիդենտի մասին: Ձանազան երկրների արտաքին գործերի միմիստները, Ձիֆուում գտնվող իրանց հիւպատոսներից մասնաժաման հաշիւ են պահանջում այդ գործի մասին: Եթէ ուսաց յայտագրի մէջ յիշված փաստերը հաստատվեն և ապացուցվի, որ միջազգային իրաւունքը խախտված է, այն ժամանակ կառավարութիւնները ընդհանուր ոյժով կաշխատեն միակողմ բաւարարութիւն պահանջել, որպէս զի նա յարգէ միջազգային իրաւունքը և յանցաւորներին պատժէ: Այդ նպատակով չէզոք կառավարութիւնները հապոնական կառավարութեանը հաւաքական մի յայտագիր կը ներկայացնեն, որոնք պատերազմող երկրներից աւելի քիչ չեն հետաքրքրված չէզոքութեան հարցի աշխատ պահանջութեան համար: Ի դէպ, վերոյիշեալ յայտագիրը կը ներկայացնի միայն այն դէպքում, երբ հապոնական կառավարութիւնը ուսաց յայտագրին գոհացուցիչ պատասխան չը տայ: Բացի դրանից այդ ինչիդենտի պատասխանատուութիւնը ընկնում է և Ձիմաստանի վրա: Ի նկատի ունենալով այդ հանգամանքը, Ձիմաստանի ուսաց դեսպանը յուլիսի 30-ին (ն. տ.), հիւնգարթի օրը, Ձիմաստանի կառավարութեանը ներկայացրեց մի մանրամասն գիւղացում Ձիֆուում կատարված բոլոր անցքերի մասին, իսկ օգոստոսի 3-ին նա մի խիտ յայտագրով պահանջեց, որպէս զի Ձիմաստանը հապոնացիներից պահանջէ տարած հակա-ականանաւը և բացի դրանից ծովագետ Սաի պաշտօնից զրկելը: Եթէ Ձիմաստանը այդ պահանջին բաւականութիւն չը տայ, այն ժամանակ Ռուսաստանը Ձիմաստանին կը համարի Ենպոնիայի դաշնակիցը: Ձիմաստանից յոյս ունեն, որ Ենպոնիան նրանց կամաւոր կերպով կը վերադարձնէ հակա-ականանաւը: Հարցի այդպիսի վճիռը Պէկինի կառավարչական շրջաններում կատարեալ համակրութեան կարժանանար: Դոնէ այդպէս են յայտարարում չինական դիվլոմատները. յամենայն դէպս նրանց չէ կարելի կատարեալ հաւատ ընծայել: Հրապարակաօրէն չը համակրելով Ենպոնիայի բռնած դիրքը Ձիֆուում, նրանք մի և նոյն ժամանակ աշխատում են Ենպոնիայի համար արդարացուցիչ հանգամանքներ փնտռել, ասելով որ Ռուսաստանը հէնց ինքն է խախտել չինական չէզոքութիւնը, իր գործերով ընկնելով Նիւ-Չուանը և Մեծ պատի և Լիաոնի գետի մէջ գտնվող չինական երկիրը: Պէտք է կարծել, որ այդ ինչիդենտը դիվլոմատական միջոցով կարճ ժամանակի ընթացքում կը կարգադրվի, որովհետեւ դա սպանում է պատերազմի մէջ գտնվելու ոչ միայն Ձիմաստանին, այլ և այն կառավարութիւններին, որոնք աշխատում են խուսափել համաշխարհային աղետից: (ԽՈՅ.)

Պօրս-Արսուրի ռուսալից անկման հաւանականութիւնը: Արևմտեան եւրօպական լրագիրները մեծ մասը կարծում են, որ հետեւալ տարւ օրվայ ընթացքում Պօրս-Արսուրը կառնվի: Բերդում եղած ուսեստի պաշարը թէև բաւարար է, բայց պատերազմական գործիքների վերաբերմամբ մեծ պակասութիւն է գեացվում, և հէնց այդ հանգամանքն էլ բերդի շուտափոյթ անկման ամենագլխաւոր պատճառը կը լինի, որովհետեւ հակառակ դէպքում կարող էր դեռ երկար ձգւել: (ԽՈՅ.)

—«Neue Fr. Presse» լրագիրը «Յեսարե-վիչ»-ի կուր մասին մի ուս սպաի հետեւալ պատմութիւն է հաղորդում: «Մեր ծովագետը սպանվեց ճիշտ այն ժամանակ, երբ նա պատուէրներ էր տալիս Մի և նոյն ուսումը սպանվեցին երկու ֆիադ-սպաներ, մի սպայ և չորս նաւաստիներ: Երկրորդ ուսմը կաւաւ աշտարակին և ընկաւ բոլհանաւը, որտեղ պայթեց: Դրա հետեւները այն եղաւ, որ բոլ-

